

SERGEJ KAPUS

SLIKE 1993 - 1994

NATIS JE OMOGOČIL
Studio 5 Mokronog d.o.o.

BESEDILO
Igor Zabel

NATISNILA
Marginalija d.o.o., 1994

GALERIJA EQURNA
31.5. - 20. 6. 1994

Na razstavi, ki je bila, če se prav spominjam, leta 1986 ali 1987 in je skušala predstaviti geometrijske tendence v takratni jugoslovanski umetnosti (taka tema je bila takrat seveda posebej aktualna zaradi navdušenja za tako imenovani "neo geo"), so visele tudi slike Sergeja Kapusa. Takšna odločitev avtorja razstave se mi je takrat zdela nekoliko nenavadna. Sergej Kapus in geometrijska umetnost? Njegove slike res nakazujejo gestalte in racionalen red, a le zato, da se ta red in ti gestalti v naslednjem trenutku razpustijo v teksturo potez in smeri (pri čemer nekateri deli optično silijo celo naprej oziroma se umikajo nazaj, tako da se ta - sicer strogo ploska - dela gibljejo tudi v tej dimenziji). A če je tako, ali se je Kapus pojavil na razstavi geometrijskih tendenc le zaradi kustosove nepozornosti in nepoznavanja njegovega dela? Mislim, da vendarle ni čisto tako. Kapusove slike se sicer še zdaleč ne ukvarjajo s "primarnimi" formami in njihovimi matematično določljivimi kombinacijami in permutacijami, a prav tako so močno različne npr. od tistih abstraktnoekspresionističnih del, kjer poteze povsem prekrijejo platno, ne da bi bilo mogoče najti kakšno "višje" urejujoče načelo ali vsaj tendenco. Pri Kapusu je nedvomno prisoten premišljen red, jasna ureditev polja, očitno je tudi, da to terja pri samem delu precej sistematičnosti (če bi se trudili, bi v sistemu tri- in štirikotnikov, lokov in zašiljenih elips - Kapus kot umetnostni zgodovinar gotovo pozna tudi bogate konotacije, ki se v umetnostni tradiciji vežejo na to formo, imenovano "mandorla" - morda res lahko našli kakšno zvezo z vprašanj geometrije; a po mojem mnenju je mnogo bolj važno, da gre v nasprotju z brezosebni, univerzalni "primarnimi strukturami" za izrazito individualizirane like; morda bi lahko celo rekli, da so nekakšno zlitje gestalta in ekspresivne risbe.) Urejevalna in oblikovalna težnja je torej bistven vidik Kapusovih del, vprašanje pa je, kakšna je pravzaprav vloga te težnje.

Gotovo je bistveno povezana s tem, kar je Kapus sam večkrat imenoval "problematični vidiki vizualnosti". (Mimogrede: kadar pišem o delu Sergeja Kapusa, imam vselej občutek, da se ponovno prebijam tja, kjer sem nekoč - v prejšnjih tekstih, ob prejšnjih gledanjih slik - že bil. A pri tem ne gre za kakšno mehanično ponavljanje, marveč za odnos, ki izhaja iz same narave stvari. Mislim, da je to analogno tudi samumu slikarskemu prizadevanju, ki ga sili v vedno nove slike: vedno znova se skozi sliko soočiti s paradoksi in problematičnimi vidiki vizualnosti; ta pa mu, tako si mislim, pomeni skoraj toliko kot identiteta in eksistenca.) Gledalec bo sliko najprej samodejno dijel kot sistem oblik in definiranih barvnih polj, a skorajda v istem trenutku bo moral spoznati, da izhaja ta navidezna trdna organizacija iz napetosti znotraj polja slike, ki se lahko v naslednjem trenutku že razpusti in nakaže povsem drugačno ureditev. (Če govorim o "polju slike" kot o nekakšnem živem organizmu, je to zato, ker se to polje dejansko vpostavlja v interakciji med gledalcem in sliko kot poslikano

površino. Le-ta namreč skorajda ne bi mogla biti bolj ploska in pregledna, kot je.) Če se nam v prvem trenutku zardi, da je npr. osnovni "motiv" slike lik, sestavljen iz pravokotnika, elipse in trikotnika, da je torej ta motiv "lik" (oziroma "figura"), postavljen na "ozadje", potem bomo že v naslednjem trenutku ugotovili, da ni ta lik nič avtonomnega ali samo po sebi danega, marveč je vzajemno določen z drugimi liki in se lahko (v skladu z znanim paradoksom figure in ozadja, ki ga je npr. spretno izkoriščal Escher) vsak trenutek sam spremeni v ozadje. To pa je mogoče zato, ker je površina slike, iz katere se ta ureditev vpostavlja, notranje bistveno enakovredna (kar je seveda v skladu z bistvenimi zahtevami modernizma). A tudi takšno homogeno polje (v nasprotju s prepričanji dogmatskih modernistov) ni nikakršna neprotislovna "prva realnost". Ker ostaja v nekakšni energetski napetosti, izhajajoči iz "nejasnih zvez jasnih detajlov", sicer vedno spodkoplje navidezno neprotislovnost notranjega reda polja, vendar s tem težnje po celoviti ureditvi polja ne ukine, saj je ta težnja bistvena, lahko bi celo rekli ontološka.

Zdi pa se mi, da nakazujeko Kapusova najnovejša dela še neko drugo razsežnost, ki jo bom tu označil le zelo približno, saj je (še) ne morem jasno dojeti in opredeliti. Pravokotni format, ki je doslej prevladoval v Kapusovem delu, je bil najbrž bistveno povezan z idejo slike kot "polja", kot sem jo pravkar nakazal. Pri seriji oblikovanih platen pa se zdi, kot daje Kapus "izrezal" lik iz polja in tako-rekoč materializiral tisto, kar je v prejšnjih slikah nastajalo skozi labilno igro med gledalčevo "sintetično" percepcijo in protislovno naravo polja. (Tu moram mimogrede dodati, da je vprašanje slike kot objekta tu zelo postransko in nebistveno.) Še več, v vrsti slik Kapus celo ponavlja osnovni obris platna in osnovno "strukturo" (ta izraz je kajpak več kot približen) notranje ureditve. Torej ne gre več le za red znotraj percepcije, takorekoč za vprašanje subjektivega primarnega odnosa do določujoče transcendentne vizualnosti, marveč za iskanje nekakšnega urejujočega obrazca ozirima "simbola" - če namreč to besedo mislimo na vizualno formulacijo nečesa, česar (še) ni mogoče formulirati verbalno. (Dejansko je bila zame izkušnja teh del bistveno povezana s hkratno izkušnjo sporočilnosti, morda celo kodificiranja, in neizrekljivosti, neverbalnosti.) Kapusove nove slike tako razumem prav skozi tako opredeljen pojem "simbola". Čeprav ostaja zanj vprašanje problematičnosti vizualnosti simbola nedvomno bistveno, je postal - tako se mi zdi - slikarjev poseg bolj dejaven. Slike so zdaj tudi simbolizacijska dejavnost. Ob njih sem se spomnil na antične kozmološke in kozmogonične spekulacije, ki se postavljajo nasproti kaosu. In zdi se mi, kot da se je Kapus s temi deli lotil (morda utopičnega in vnaprej izgubljenega, a eksistencialno nujnega) projekta izknanja "simbola" ali "ključa" sveta.

Igor Zabel